

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Thesaurus Eloqventiae Sacrae Et Profanae, Saluti &
incolumitati Rerumpublicarum utilissimae**

Alberti, Alberto

Coloniae Agrippinae, 1669

Sciti Ordinis admirabilitatem maximi ingenii esse testem.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-69225](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-69225)

*Sciti Ordinis admirabilitatem maximi
ingenii esse testem.*

138. **S**ed jam satis, superque, quam ab-
ad perluadendū instrumenta Orationum cur-
dant Adversarii, quo de periculo prioris me-
loco exoptulaturum pollicitus antea sum,
planum feci, Patres amplissimi.

139. Nunc ad alterum illum partium om-
nium ordinem in ipsomet instrumento mirè
inter se conspirantium, sagacis, promptique
ingenii certam pariter tesseram, explicandum,
orationem converto. Ignotum Protagoræ
servi ingenium, quum multam Dominus
farmentorum vim, soluto fasce temerè disse-
ctam, atque confusam eum colligere iussisset,
ipseque statim in eundem planè fascis ordinè
commodè redegit, sollers Democritus acur-
tissimum apprehendit. * Ita profus nihil est
in omni arte, & facultate, quod artificis ma-
gis commonstret ingenium, quam rerum sin-
gularium concinnus ordo, ac symmetria.
Volubilem enim illam Archimedis spheram,
quæ vos, tot in circulos, minores, majores,
maximosq; descriptam, tot in orbes tributâ,
tam variis discretam figuris intuemini. Illam
A aquas in partes æquatore divisam, obversis
B hinc atque illinc verticibus, axe intercurrente,
C suspensam, orbe finiente intersectam in me-
D dio, transversâ Zonâ, velut fasciâ circumve-
rtitam

Gellius lib. 5. cap. 3.

stitam contemplamini. Illam labentis cœli circuitus æmulari; illam errantium siderum cursum referre; illam pares, imparesque planetarum motus exprimere; illam Solis, ac Lunæ vices reddere animadvertite. Quem nostri tanta orbiculorum multitudo, tam recte composita ordine, tam certis terminata finibus, tam justis librata momentis, admiratione non impleat? Cui adeo imperito tantæ partium congeries, sibi ubique tam pulchrè consentiens, ingeniosi artificis perspicacæ mentem non expingat?

140. Sed age à cœli simulacro, quod in spherâ visitur, in cœlum ipsum oculos tollamus. Quid sibi volunt tam magnæ, lucentesq; moles? quid tot orbium statæ, ac perennes conversiones? quid indefatigata tot orbiculorum munera? quid æternis devinctæ legibus stellæ, in ortum, atque occasum perpetuo commeantes? Cernitis micantium astrorum agmina in tot decuriata manipulos? cernitis tot scintillantium luminum globos **A** tam diversis, sed bellè cohærentibus figuris inclusos? cernitis mediam subter regionem à duce, ac moderatore reliquorum luminum sole occupari? cernitis tanti Regis assecclas, & comites; supra, Martem, Jovem, Saturnû; infra, Venerem, Mercurium, Lunamque unâ circumagi? cernitis eundem Solem cotidianis veluti itineris castris diei, & noctis confinia signantem, anni que spatia quatuor in **B** partes ex æquo secantem? cernitis nocturnæ Lunæ faciem accessionibus, damnisq; semper

variabilem, semperque proximæ dissimilem,
 luce lucentem aliena? Cernitis planetarum
 Cerrabundos, simulque ratos discursus, diversis
 circumvolutos mæandris, præcipitiq; Mundo
 in adversum semper nitentes?

141. Linquamus Cælum, atque hæc infera
 perlustremus. Quid Terra quibusdam quasi
 redimita fasciis, hinc pruinâ obsita, illinc
 A Solis æstu torrida; hinc vasto circumlusa ma-
 ri, immobilis, imaq; sede jacens, tum medium
 Mundi locum complexa ostendit? quid eadem
 Terra cû Aquâ; Aqua cû Aere; Aer cum Igne;
 Ignis cum Æthere mutuo cõnexi fœdere pa-
 ciscuntur? quid perpetuis præliis quatuor
 rerum initiase se vicissim petunt, darâna in-
 ferunt, ac resarciunt, concordique discordiâ
 mirè dissentiendo, mirabilius semper con-
 sentiunt? quid de multiplicibus Terræ ani-
 mantibus disseram? quid de plantis, quid de
 arboribus, quid de metallis, quid de lapillis,
 quid de sexcentis aliis prodigiis enuntiem?
 De homine tantum, cætera interim prudens,
 lubensque dissimulans, pauca delibabo. Quid
 in perexiguo isto Mundo, quemadmodum
 eum appellaverunt Sapientes, tot membrorû
 varietates tam aptè conglutinat? quid tam
 multa muscutorum officia tam præcisè distin-
 guit? quid tot venarum cocuntium fluxiones
 distinet, ac disperdit? quid tot nervos mutuo
 implexos tantâ affinitate constringit? quid
 tot ossa tam varia, tam exilia, tam contraria;
 magna, subtilia, crassa, rotunda, plana, tam
 eleganter committit? quid tot humorum
 secum

se cum perpetuò digladiantium rixas, tumultus, seditiones frænat, atque compefcit? quid denique in angustissimo humani corporis compendio totius Orbis molem vastissimam complectitur? Quid, inquam est, quod in Sphærâ, in Cælo, in Homine, in Mundo universo hæc opera tam adspectabilia perficit, nisi admirabilis ordo, partiumque omnium pulcherrima dispositio?

142. Hic igitur tantarum rerum summâ etiã cû varietate adeo stabilis ordo: hæc Cæli, laminumque exporrecta scena; hæc elementorum tam consentanea discrepantia; hæc humani corporis tam sollers cõformatio; hæc Orbis demum totius tam inexplicabilis distributio, quid nobis, cordati Auditores, designat? quid explicat? An non artificis alicujus, qui hæc omnia architectatus est, ingenium summopere commendat? An humani tantum alicujus ædificatoris, vel structoris sollertiam delineat? Inò verò ingenium aliquod acre, vividum, acutum, humano omnino majus, & quavis acie nostrâ intelligendi, infinito etiam intervallo, perfectius primo ferè aspectu, omnibus ponit ob oculos. Ipsum ipsum divini molitoris divinum ingenium, ipsam Dei ineffabilem sapientiam, quæ tam admirandas moles fabricata est, tamque affabre temperavit, hæc ordinis adeo præclari divinis notata coloribus monumenta planissimis vocibus eloquuntur. Usque eò nimirum potens, divinaque res est ordo egregius, Auditores; ut etiam si cætera deessent argumeta,

hic unus solusq; supremum aliquod Numen,
& Deum extare, tamque vastæ Orbis univer-
sitati præsidere firmissimè convinceret. Neq;
enim in ullius sanam mentem cadere om-
nino potest, hanc ordinis dispositionisque
incomparabilem seriem, atque excellentiam
ullo alio ab ingenio, quam à Divino,
excogitari unquam, concinnarique po-
tuisse.

143. Sed quam ob causam, Auditores, splé-
didus ordo ingeniosi artificis haud fallax in-
dex est? Nempe, quòd sicut nihil venustius,
ita nihil magis arduum sit, quàm exi-
mium ordinem componere. Nam ut con-
fusè, perturbateque pleraque moveamus,
supervacanea est omnis industria. Scili-
cet milites, ut palantes discurrant, Im-
peratoris ductu indigent; ut pueri incon-
ditè vociferentur, phonasci, reor, ma-
gisterium requirunt; ut lateres temerè in acer-
vum projiciamus, architectus nempe con-
sulendus est. At verò quæ nobilem poscunt
ordinem, nonnisi multà operà, molestiaque
obstetrice pariuntur. Agricoltæ sanè suas
casas, incultaque mapalia, stabulis similiora,
quàm ædibus, sine podio, sine contignatio-
nibus, sine scalis, opere tumultuario, paucis
diebus, ne dicam, horis, facilè extruunt. At
enim ut magnificētissimi Templi excites mo-
lem; ut tam vastos tholi fornices suspendas;
ut tam varios columnarum ordines dirigas;
ut tot quadratas pilas erigas; ut tot ædificati
tanque

tamq; diverso ornamentorum genere expoliti
 parietes, mutuò sibi respondeant, ut unius
 columnæ tam multas partes, stereobatè, H
 spiram, epistylum, scapum, torum, striam, I
 volutamq; aptè exsculpas, quantum sudoris K
 priùs exhauriendum? quoties sub onere fati-
 scendum est? Ut verò prægrandes, vilesque L
 faccos, aut carbasa consuas, haud necesse est, M
 diu antea in aliquo consenuisse gynæcto. At N
 ut cuiusque rei imaginem, viridantem puta
 camporum planitiem, umbrosos vallium re-
 cessus, onustas fructibus arbores, ridentium
 flores pratorum, animantium omnes effigies
 ita acur pingas in telâ itaque exprimas, ut ars
 vicissè naturam videatur, quàm duri conatùs
 est, quàm spinosi artificii? Quid? ut una acus,
 tanquam radius, per tot stamina tenue filûtra
 mamve tam distinctâ texturâ ducat, redu-
 catq; ut repentè quosdam ex telâ enatos
 homines, aut modò pisces, jam caneros, nunc
 aves, vel quòdvis monstrum exiliissè credas;
 quàm infatigabilis patientiæ est, quàm lon-
 gi, asperique laboris? Ut parietes ex eâdem
 fideiâ plures dealbes; etiam quum primò P
 peniculum sumis in manum, nullo negotio
 præstabis. Verùm ut hominum vultus deli-
 nees in tabula; ut colores tam varios scienter
 confundas, recteque secernas; ut unumquen-
 que cum alio suaviter temperes; ut umbras
 scitè cuique corporis eminentiæ affingas; ut
 quæ sub oculis sunt, longinqua simules; ut
 longinqua in proximo statuas; ut in cavo
 plana metiaris, in plano rotunda, in rotundo
 directa,

directa, in recto obliqua, in arcto ampla, in æquo prærupta ad umbres; denique, ut sollerti penicillo, quæcunque arrident, bellè ordinateque representes, hic enim verò diu multumq; hærendum, ac morandum est. Auditores Rudia marmora etiam agrestes viri, bajulique facile convehunt. Colores fricare nōrunt vel quirones picturæ. Multam liciorum vim circa panni frustum glomerare, impuberes etiam, imò vix quinquennes puellæ extēplo discunt.

R At fila, colores, lapides in ordinem beluati peristromatis, elegantis tabulæ, vel amplissimi palatii redigere, quanta industria, quantaque exercitationis, quot quantorumque mensium, vel annorum opificium est? Summa igitur difficultas, summusque labor exquisiti ordinis in quâque arte statuendi cruciat artifices.

144. Neq; id profectò mirum. Quippe si difficilius est cum duobus, pluribusve paris omnino roboris lætari, quàm cum uno, ut reverà est: qui ordinem negligit, cum uno tantum pugnare videtur, imò cū nullo. nihil enim iste cogitatione, aut consilio providet; non est, cur mentem in has, aut illas partes verset; nō illi, ut tam dissidentia sæpè membra componat, laborandum est. At qui ordinem ubique sectatur, non cum unâ dumtaxat difficultate, sed cum multis, & magnis congregitur. Prius integrum opus, omnesq; ejus particulas toto animo comprehendit; deinde frequenti obtutu singularum vim, proprietates, impedimenta, situm, figuras, projecturas, convenientiam, ac discrepantiam metitur, seduloq; expen-

expedit; tum ingenii summo nisu ordinatim cuncta distribuit, graphiceq; conformat. Quare quum præcellentis ordinis conferendi tanta sit difficultas; nihiloq; minor, quam jam conferti concinnitas; mirâ profectio ingenii, à quo ejusmodi ordo descriptus est, præstantiam arguit; tantoque magis, aut minus illius, à quo manavit, profectioem aperit; quanto magis minusve idem & pulcher, & compositus difficilis est. Ergo quum Stellarum, Cali, Elementorū, Corporis humani, Orbisq; universi ordo tam nobilis, atque elegans, tam supra omnem mortalis intelligentiæ captum, juxtaq; ita fallax sit, ut nullâ procreata potentia virtute illum institui potuisse, omnibus facile prospectum sit; quilibet naturæ informatum lumine, subductis secum rationibus, statim efficit, sibi que persuadet, ad tantam remoliendam, atque absolvendam divino profectus ingenio, atque potentia opus fuisse. Quæ sanè ordinis eximii summa vis, Auditores, non primores tantum nostræ religionis sapientes, omnesq; antiquitatis verendos Patres, ad unum Deum hinc exploratissimâ ratione colligendam excitavit; verum etiam quoscunque alicujus nominis Philosophos, naturæ dumtaxat nutu tacitè admonitos, ut ex Mundi tam sollerte dispositione supremum ali-quod Numen mentemq; potissimè deprehenderent, ac venerarentur, evocavit.